

تدوین راهبردهای توسعه شهری با رویکرد توسعه دانش بنیان (مورد مطالعه: شهر صنعتی اراک)

محمود جمعه پور

شهاب الدین عیسی لو*

وحید گودرزی

بهزاد دوستی سبزی

استاد گروه برنامه ریزی اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

دانشجوی دکتری برنامه ریزی آمایش محیطی مناطق روستایی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۰۳ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۱/۲۱

چکیده: در هزاره سوم و جهان شهرنشین، دستیابی به توسعه، نیازمند شهرهایی است که تا چند دهه پیش با عنوان موتور توسعه یاد می شدند و امروز، شهرهای دانش بنیان معرفی می شوند. چنین شهرهایی دارای اقتصاد مبتنی بر دانش و شهرهای پایدار هستند که شهروندان آنان در رفاه و آسایش زندگی می کنند. از این رو، شهرهای صنعتی به عنوان مکان های مهم اقتصادی و جمعیتی کشور، بسیار حائز اهمیت هستند؛ زیرا شهرهای صنعتی به دلیل ارتباط مستقیمی که با تکنولوژی، علم، ایجاد اشتغال و درآمدزایی دارند، از گزینه های دستیابی به شهرهای دانش بنیان هستند. لذا پژوهش حاضر، با هدف ارائه راهبردهای توسعه شهری سعی دارد به تحلیل چندگانه اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی، نهادی و ... از شهرهای صنعتی بپردازد و از طریق ارزیابی قابلیت تحقق شهرهای صنعتی در توسعه دانش بنیان، مؤثرترین راهبردهای توسعه شهری معطوف به این رویکرد را با تأکید بر شهر اراک ارائه نماید. روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی است و از تکنیک های تصمیم گیری SWOT و PESTLE استفاده شده است؛ بر این اساس در این پژوهش سعی شده است شاخص های شهر دانش بنیان در شهر اراک بررسی شود و با بهره گیری از تکنیک های برنامه ریزی استراتژیک و ارزیابی، به شناخت وضع موجود، قابلیت ها و تنگناهای شهر اراک دست یابیم و این موضوع را بررسی کنیم که آیا شهرهای صنعتی مانند اراک، قابلیت ها و پتانسیل های لازم را برای تبدیل به شهر دانش بنیان دارند و راهبردهای دستیابی به شهری دانش بنیان کدامند. یافته ها نشان دادند که شهر اراک، ظرفیت های تبدیل شدن به شهر دانش بنیان را دارد.

واژگان کلیدی: شهر دانش بنیان، شهر صنعتی، اراک، PESTLE, SWOT

طبقه بندی JEL: A12, N95, O14, C38

۱- مقدمه

در قرن بیست و یکم، باور رایج این است که کلیدی‌ترین عامل در دهه‌های آینده، اتکا به دانش، نیروهای فکری و فناوری‌های مبتنی بر آن در توسعه همه‌جانبه به‌ویژه توسعه علمی و فناوری می‌باشد که در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ نیز بر آن تأکید شده است. توسعه دانش در محیطی مناسب و مساعد، جریان می‌یابد و با بازخورد و ارزیابی لازم، تحت نظارت قرار می‌گیرد تا نتایج مورد انتظار را به‌دست آورد. در این عصر، جوامع صنعتی به جوامع دانش‌محور تبدیل شده یا می‌شوند. در چنین جوامعی، علم و تکنولوژی، عوامل کلیدی توسعه هستند (امامی و سعیدی، ۱۳۸۸). مفهوم دانش‌بنیان عبارت است از: هر پدیده‌ای که با تکیه بر علم و دانش انجام می‌شود. یکی از عناصر کلیدی دستیابی به توسعه‌یافتگی، توجه به رویکرد دانش‌بنیان در تمام زمینه‌های علمی و تکنولوژی در جامعه است. از جمله این موارد، ایجاد و توسعه شهرهای دانش‌بنیان است که امروزه در جهان مطرح شده و شاهد نمونه‌های موفق از این گونه شهرها در دنیا هستیم. شهرهای توسعه‌یافته با رویکرد دانش‌بنیان؛ همچون بارسلونا، مونیخ و استکهلم که از نمونه‌های موفق شهر دانایی‌محور هستند، دارای اقتصاد مبتنی بر دانش و شهرهای پایدار می‌باشند که شهروندان آنان در رفاه و آسایش زندگی می‌کنند. به عبارتی، شهر دانش‌محور، شهری است که هدف آن، رسیدن به توسعه دانایی‌محور است که این مهم از طریق ایجاد، تقسیم، به‌روزرسانی و سنجش مستمر دانش انجام می‌شود. برای دستیابی به این هدف، تعامل مداوم میان شهروندان از یک سو و تعامل میان آنان و مردمان دیگر شهرها یا اقتصاد شهری از سوی دیگر، لازم و ضروری است (کریمی و همکاران، ۱۳۹۲). در دنیای امروز که تکنولوژی برای رفاه انسان به کار گرفته می‌شود، ضروری است در کشور ما نیز که از سابقه علمی بسیار خوبی برخوردار است، گام‌های مهم و تأثیرگذاری برای دستیابی به شهرهای دانش‌بنیان، برداشته شود. در چند دهه اخیر

با تأسیس پارک‌های علم و فناوری و گسترش و توسعه دانشگاه‌ها، حرکت عظیمی برای ایجاد زیرساخت‌های لازم شهر دانش‌بنیان انجام شده است، اگرچه این زیرساخت‌ها کافی نمی‌باشند و باید برای دستیابی به این مهم، اقداماتی صورت گیرد. شهرهای صنعتی به عنوان مکان‌های مهم اقتصادی و جمعیتی کشور، از این نظر بسیار حائز اهمیت هستند؛ زیرا شهرهای صنعتی به دلیل ارتباط مستقیمی که با تکنولوژی، علم، ایجاد اشتغال و درآمدزایی دارند، از گزینه‌های دستیابی به شهرهای دانش‌بنیان هستند. شهر اراک، یکی از قطب‌های صنعتی کشور است که واحدهای صنعتی بسیاری در این شهر استقرار دارند و از آنجایی که این شهر به عنوان شاهراه ارتباطی عمل می‌کند، موقعیت ارتباطی آن، باعث گسترش صنعت و صنایع وابسته به آن شده است. بر این اساس، در این پژوهش به بررسی شاخص‌های شهر دانش‌بنیان در شهر اراک پرداخته شده تا با بهره‌گیری از تکنیک‌های برنامه‌ریزی استراتژیک و ارزیابی، به شناخت وضع موجود، قابلیت‌ها و تنگناهای شهر اراک دست یابیم و این موضوع را بررسی کنیم که آیا شهرهای صنعتی چون اراک، قابلیت‌ها و پتانسیل‌های لازم برای تبدیل شدن به شهر دانش‌بنیان را دارند و راهبردهای دستیابی به شهری دانش‌بنیان کدامند؟

۲- پیشینه تحقیق

الف) پژوهش‌های خارجی

ارگازاکیس^۱ و همکارانش (۲۰۰۴) در مقاله‌ای با عنوان «به سوی شهر دانش‌محور، تحلیل مفاهیم و نمونه‌های موفق»، به بیان مفاهیم و تعاریف مرتبط با شهر دانش‌محور و نیز به بررسی فاکتورها و عوامل مؤثر بر موفقیت این گونه شهرها پرداختند و به نمونه‌های موفق چون بارسلونا و ملبورن اشاره کردند.

ارگازاکیس و همکارانش (۲۰۰۶) در پژوهشی با عنوان «روش‌شناسی یکپارچه جهت رسیدن به توسعه

شهرهای دانش‌بنیان»، به بررسی دستاوردهای شش شهر موفق بارسولونا، مونیخ، استکهلم، مونترال، دوبلین و دلفت در زمینه دانش‌بنیان پرداخته‌اند و راه‌های دستیابی به شهر دانش‌بنیان را در موارد زیر خلاصه کرده‌اند:

۱- شناخت وضعیت موجود شهر برای رسیدن به یک شهر دانش‌بنیان براساس شناسایی نقاط قوت و ضعف ۲- ایجاد یک طرح عملیاتی جامع به‌منظور درک راهبردهای ارائه شده برای شهر ۳- اجرای طرح که کمیسیون یا هیأت شهر دانش‌بنیان، مسئولیت‌های متعددی همچون اجرای طرح را برعهده خواهد داشت. ۴- ارزیابی طرح‌ها، بررسی و اندازه‌گیری میزان پیشرفت کار و همچنین کارایی طرح‌ها و برنامه‌ها برای رفع نواقص آنها، بسیار ضروری است.

یی‌گی جانلار^۱ و همکارانش (۲۰۰۸) در مطالعه‌ای با عنوان «ایجاد شهرهای دانش؛ تجربه ملبورن در توسعه شهر دانش‌بنیان»، به بررسی مفاهیم و اصول شهر دانش‌بنیان پرداختند و به تجربه ملبورن در زمینه طرح‌های دقیق فرهنگی، علمی، تکنولوژی و نوآوری، سیاست‌های شهری و توسعه اقتصادی-اجتماعی اشاره کردند و در نهایت، استدلال کردند که ملبورن، یک شهر دانش‌بنیان در حال ظهور است که شناسایی برخی عوامل کلیدی موفقیت آن و ارائه برخی بینش‌ها برای سیاست‌گذاران دیگر شهرها در طراحی و توسعه شهرهای دانش‌بنیان مؤثر خواهد بود.

ب) پژوهش‌های داخلی

قوامی‌فر و بیگ (۱۳۸۷) در مقاله «ارائه مدل استراتژیک مدیریت دانش در ایجاد و توسعه شهرهای دانش‌بنیان»، به بررسی و ارائه مفهوم شهر دانش‌بنیان، مزایا و الزامات آن پرداختند و در پایان، مدلی برای پشتیبانی از تصمیم‌گیری سیاست‌گذاران، ارائه کردند.

کریمی و جمالی‌نژاد (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «شاخص‌های توسعه دانش‌محور در شهر اصفهان»، به بررسی شاخص‌های توسعه دانش‌محور پرداخته و به این

نتیجه رسیدند که شهر اصفهان بیش‌ازپیش دستاوردهایی را نصیب خود کرده است و بررسی عملکرد شاخص‌های اساسی توسعه علوم و فناوری برای برنامه‌ریزی و ایجاد جامعه‌ای دانش‌محور نیز ضروری است.

کریمی و همکارانش (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «تدوین راهبرد اساسی ایجاد شهر دانش‌محور در کلان‌شهر اصفهان در راستای ایجاد اقتصاد فعال دانش‌بنیان»، نتیجه گرفتند که برای رسیدن به توسعه دانایی‌محور، تعامل مداوم میان شهروندان از یک‌سو و تعامل میان آنان و مردمان دیگر شهرها از سوی دیگر، ضروری است و همچنین باید اقدامات دانش‌محوری را با سیستم پایش همه‌جانبه و تحلیل‌های استراتژیک در مسیر مناسب هدایت کرد. همچنین در این پژوهش با استفاده از تکنیک SWOT، به تحلیل وضعیت کلان‌شهر اصفهان پرداخته‌اند.

خوارزمی و همکارانش (۱۳۹۲) در تحقیقی به بررسی عوامل مؤثر بر پیاده‌سازی شهرهای دانش در ایران در دو سطح ملی و محلی پرداختند. بدین منظور به آنالیز وضعیت کشور ایران با توجه به گزارش مجمع جهانی اقتصاد پرداخته شد تا چالش‌ها و فرصت‌هایی که بستر ملی برای شهرهای ایران به‌منظور حرکت به سمت شهرهای دانش ایجاد می‌نماید شناسایی شوند. نتایج تحقیق نشان دادند در حالی‌که ایران در برخی از ۱۲ بعد اصلی ارزیابی شده، جایگاه نسبتاً مناسبی دارد اما برخی از شاخص‌ها نیاز به توجه بیشتری دارند تا بتوان اهداف افق ۱۴۰۴ را تحقق بخشید و به سوی ایجاد شهرهای دانش‌بنیان حرکت کرد.

۳- مبانی نظری

رویکرد توسعه دانش‌بنیان، نخستین‌بار در سال ۱۹۹۵ برای احیای شهرهای صنعتی اروپا و آمریکا، از طریق ارتقای ظرفیت‌های انسانی و نهادی و ایجاد محیط‌های مساعد خلاقیت، نوآوری، آموزش و تغییر، شکل گرفت. منظور از توسعه نه تنها رشد اقتصادی بلکه تمام پارامترهایی است که کیفیت زندگی و پایداری را در

یک زمینه بین‌المللی منعکس می‌کند؛ بنابراین از فعالیت‌های تولیدمحور سنتی کاملاً متفاوت است. توسعه دانش‌بنیان، بر اصطلاحات فاکتورهای نرم؛ یعنی نرم‌افزار، موجود زنده و سازگاری، تأکید دارد و نیازمند استراتژی‌های متفاوتی است (کریمی و جمالی‌نژاد، ۱۳۹۰).

شهر دانش‌بنیان، شهری است که هدف آن، توسعه مبتنی بر دانش از طریق تشویق، ایجاد، به اشتراک‌گذاری، ارزیابی، تجدید و به‌روز نمودن مستمر دانش از طریق تعامل پایدار شهروندان یک شهر با یکدیگر و شهروندان سایر شهرها و با پشتیبانی به اشتراک‌گذاری دانش، طراحی مناسب و شبکه‌ها و زیرساخت‌های فناوری اطلاعات است (ناصری و قوامی‌فر، ۱۳۸۶).

مفهوم نسبتاً جدید شهر دانشی، توجه بسیاری از سازمان‌های بین‌المللی، مدیران شهری، مجامع تحقیقاتی و پژوهشگران را طی سال‌های اخیر به خود جلب کرده است. سازمان‌های مهم بین‌المللی؛ همچون بانک جهانی، کمیسیون اروپا و سازمان ملل کمیسیون اروپا، چارچوب مدیریت دانش را در جهت‌گیری‌های استراتژیک خود در رابطه با توسعه، به کار گرفته‌اند. این دسته از استراتژی‌ها بیانگر قوت رابطه‌ای است که بین مدیریت دانش و توسعه شهری پدید آمده است. از نظر پژوهشی، آشکار است که طبیعت توسعه شهری با فعالیت‌های بخش دانش که نیازمند شرایط و محیطی متفاوت با صنایع تولیدی است، گره خورده است (کیانی و همکاران، ۱۳۸۹) (Yigitcanlar et al., 2008).

شهر دانایی از دیدگاه فیزیکی و نهادی، عملکردهای پارک‌های علم و فناوری را در عملکردهای شهری، ترکیب می‌نماید و از دید عملکردی نیز شهری است که هدفمندانه به گونه‌ای طراحی شده است که به پرورش دانایی می‌پردازد و مفهیمی مانند: دالان‌های دانایی، دهکده دانایی و مناطق دانایی را پوشش می‌دهد. از این رو، شهر دانایی می‌تواند در ایجاد اشتغال و ثروت، رشد پرشتاب درآمد جامعه، افزایش کیفیت زندگی شهروندان،

فراهم آوردن دسترسی مؤثر به زیرساخت‌های حمل‌ونقلی، طراحی شهری و معماری‌ای که فناوری‌های نوین را پیوند می‌دهد، افزایش سطح رقابت تخصص‌گرایانه، ایجاد شبکه‌های پرنفوذ تجاری، ایجاد ظرفیت دسترسی به دیگر بازارها، ارتقای سطح آموزش و مهارت شهروندان، دفاع از فرهنگ کسب و کار مشارکتی و رقابت‌پذیر، ارائه خدمات عمومی خلاقانه و پاسخگو و زمینه‌ساز آشکارسازی فرهنگ تحمل‌پذیری و پذیرنده فرهنگ‌های متنوع بر پایه شایسته‌سالاری، نقش ایفا نماید (نبی‌پور، ۱۳۹۲).

بسیاری از شهرهای موفق دنیا در گستره کسب و کار دانایی، ساختار خود را بر تاریخ و دارایی‌های موجود خود گذاشته‌اند؛ مانند کمبریج با تاریخ بی‌همتای خود که نمی‌توان آن را در جای دیگری یافت یا تولید کرد. داشتن دانشگاه با قدمت چند قرن، همچون مغناطیسی برای جذب افراد نخبه در سطح بین‌المللی، نقش ایفا می‌کند. شناسایی نقاط قوت و ضعف یک شهر این امکان را به آن می‌دهد که بر روی نقاط قوت خود برنامه‌ریزی راهبردی انجام دهد و از نقاط ضعف به سمت تکامل به سوی یک شهر دانایی بپرهیزد. همان‌گونه که اشاره شد، گاهی این گرانیگاه می‌تواند قدرت آکادمیک شهر؛ مانند کمبریج و بوستون که دارای دانشگاه‌های تحقیقات‌محور مانند MIT و هاروارد هستند یا نقاط قدرت تاریخی شهر یا تولیدات پیشرفته صنعتی برای شهری همچون شفلید باشد (نبی‌پور، ۱۳۹۲).

هر پدیده علمی که ظهور می‌کند دارای ویژگی‌های منحصربه‌فردی است که به عنوان یک پارادایم علمی، پاسخ‌گوی نیازها و مسائل روزمره است. مبحث شهر دانش‌بنیان نیز به عنوان یک رویکرد جدید دارای سودمندی‌های بسیاری است که در ادامه به آن اشاره شده است:

سودمندی‌های اقتصادی و سازمانی

- ایجاد شغل با درآمد و پاداش خوب
- رشد پرشتاب درآمد و ثروت جامعه
- یک اقتصاد بیشتر پایدار با نوآوری‌های فناورانه و سرمایه‌گذاری‌های فراملی

- باززنده‌سازی صنایع دستی
- ترقی و سربلندی شهری و ایجاد اعتماد به
- ابزارهایی که دسترسی به دانایی را برای
- باز سرمایه‌گذاری سرمایه محلی در درون اقتصاد محلی
- شهروندان میسر می‌سازند.
- ارتقای خطرپذیری که به ساخت فرهنگ
- باز سرمایه‌گذاری سرمایه محلی در درون اقتصاد محلی
- کارآفرینی کمک می‌کند.
- خلاق و نوآوری، از عناصر مرکزی توسعه آن است.
- پیوستگی پا بر جا میان دانشگاه‌ها، شرکت‌ها و خلاقان.
- سودمندی‌های اجتماعی و فرهنگی
- فرصت‌های بزرگ‌تر برای اشتراک ثروت از طریق
- سرمایه‌گذاری در دامنه‌های عمومی و سرمایه‌گذاری بهتر
- شبکه‌های ایمنی اجتماعی
- خلق جامعه دانایی که دانایی روزآمد را در زمان
- مورد نیاز فراهم می‌آورد.
- ضمانت آموزشی بهتر و شبکه پیوسته مدارس
- ایجاد محیطی تحمل‌پذیر برای اقلیت‌ها و مهاجران
- رهبری در تولید فرهنگی و صنعت فرهنگی
- سودمندی‌های فیزیکی و زیست‌محیطی
- پیشتازی در بحث منطقه دیجیتال
- یک طراحی شهری و معماری که فناوری‌های
- جدید را درهم می‌آمیزد.
- به‌کارگیری و آشکار کردن میراث طبیعی،
- معماری و تاریخی آن به عنوان یک عامل جذاب
- بهبود در ظرفیت افزایش و ترمیم محیط‌زیست
- ساخته شده و طبیعی
- تعهد بالاتر جامعه برای تصمیم‌گیری پیرامون
- زیست‌محیط (نبی‌پور، ۱۳۹۲).
- ییگی جانلار در پژوهشی، توسعه قلمروی شهر
- دانش‌بنیان را به صورت شکل ۱ می‌داند:

شکل ۱- توسعه قلمروی شهر دانش‌بنیان (KBUD)^۱

منبع: (Yigitcanlar, 2011)

۳. فناوری اطلاعات و ارتباطات و اتوماسیون

صنعتی

۴. فناوری‌های مرتبط با صنعت آلومینیوم

۵. سایر زمینه‌های فنی و مهندسی (کشاورزی،

دامپروری، محیط‌زیست و ...).

۲- مراکز رشد علم و فناوری: محورهای عمده

فعالیت مرکز رشد واحدهای فناوری پارک علم و فناوری استان مرکزی با توجه به عمده فعالیت‌های صنایع استان مرکزی و ساختار آنها و نیز تجربیات ۱۰ سال گذشته این مرکز در زمینه‌های صنایع شیمیایی، صنایع فلزی، فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، صنایع کشاورزی و بیوتکنولوژی می‌باشد. اهداف مرکز رشد عبارتند از: کمک به نمونه‌سازی و تولید محصولات قابل عرضه به بازار، بسترسازی در راستای تجاری کردن دستاوردهای تحقیقاتی، ایجاد فضای لازم برای رشد و توسعه شرکت‌های نوپا، ایجاد زمینه‌های کارآفرینی و حمایت از نوآوری و خلاقیت افراد صاحب ایده (www.astp.ir). همچنین، امروزه ۳۶ واحد مرکز رشد در پارک علم و فناوری استان، مشغول به فعالیت هستند.

۳- شهرک‌های صنعتی: در حال حاضر شهرستان

اراک دارای سه شهرک صنعتی (شامل اییک‌آباد، سه‌راهی خمین و خیرآباد البته شهرک امیرکبیر نیز در دست مطالعه و بررسی می‌باشد) است و به دلیل برخورداری از صنایع بزرگ و مادر با ویژگی‌های فوق‌العاده فنی و تخصصی، تجربه چهار دهه استقرار و توسعه صنعتی صنایع بزرگ و کوچک متعدد، برخورداری از موقعیت ممتاز جغرافیایی و همجواری با قطب‌های جمعیتی و صنعتی مهم (تهران و اصفهان)، قرارگیری در کریدور حمل‌ونقل بین‌المللی شمال - جنوب و محورهای ارتباطی شرق - غرب کشور و مسیر راه‌آهن سراسری، قرارگیری در مسیر خطوط اصلی انتقال و تأمین انرژی (نفت، گاز و برق) کشور، وجود منابع و ذخایر معدنی فراوان فلزی و غیرفلزی و ... دارای مزیت برای سرمایه‌گذاری بوده و این عوامل و بسیاری از پارامترهای

به عقیده لی^۱، برای رسیدن به شهر دانش‌بنیان، ۹

راهکار وجود دارد که عبارتند از:

۱- شناسایی وضعیت موجود و نقاط قوت و ضعف

۲- تنوع در تخصص‌گرایی

۳- سازمان‌ها با مهارت بالا

۴- آموزش پویا در ارتباط با اجتماع و اقتصاد

۵- ارائه نقش متمایزکننده به شهر دانش‌بنیان

۶- ساماندهی پیوندها و ارتباطات نیرومند در درون

و برون منطقه شهری

۷- وجود رهبری قدرتمند

۸- سرمایه‌گذاری در جامعه

۹- ایجاد شهر دانش‌بنیان فیزیکی (Lee, 2007).

طبیعتاً برای دستیابی به هر پدیده‌ای، نیاز به زیرساخت‌ها و شرایط اولیه‌ای در زمینه شهرهای دانش‌بنیان؛ از جمله منابع انسانی، آموزش، فناوری اطلاعات، فرهنگ و ... ضروری است که این موارد با هم رابطه متقابلی دارند و به طور سیستمی می‌توانند بر هم اثر بگذارند؛ از این رو، زیرساخت‌های اولیه و وضعیت موجود در محدوده مورد مطالعه به قرار زیر است:

۱- پارک علم و فناوری: پارک علم و فناوری استان

مرکزی واقع در شهر اراک در سال ۱۳۸۱ شروع به فعالیت کرده است. در حال حاضر، پارک علم و فناوری استان مرکزی دارای یک مرکز واحدهای فناوری مستقر در شهرستان اراک می‌باشد. این پارک در سال ۱۳۸۷ اقدام به اخذ مجوز فعالیت یک مرکز رشد اقماری در شهرستان ساوه نموده و در همان سال نیز یک مرکز رشد اقماری در شهرستان تفرش ایجاد نموده است (www.astp.ir). اولویت فعالیت‌ها در پارک علم و فناوری استان مرکزی به شرح زیر است:

۱. مواد و محصولات شیمیایی

۲. محصولات فلزی (ماشین‌آلات و تجهیزات و

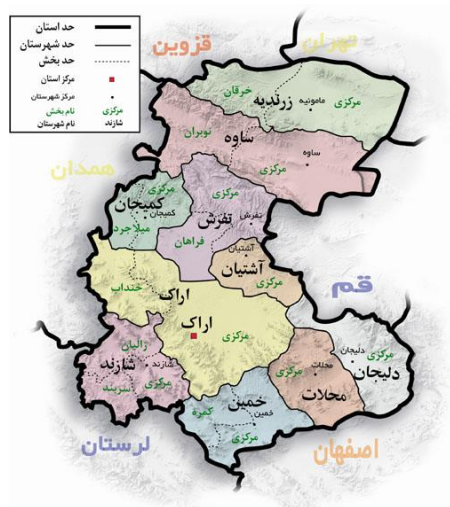
قطعه‌سازی)

دیگر، موجب استقبال روزافزون صنعتگران و سرمایه‌گذاران صنعتی به‌منظور استفاده بهینه از امکانات و خدمات زیربنایی در شهرک‌های صنعتی اراک و سایر شهرستان‌های استان شده و این شهرک‌ها را از این حیث با اقبال مناسبی روبه‌رو کرده است (www.miec.ir).

۴- مراکز آموزش عالی: شهر اراک دارای ۲۵ واحد آموزش عالی؛ شامل ۷ مرکز دولتی، یک واحد پیام‌نور، ۱۴ مرکز علمی- کاربردی، ۲ واحد آزاد اسلامی و یک مرکز غیرانتفاعی است. تعداد دانشجویان در سال ۱۳۹۰ در این شهر، ۵۰۸۱۰ نفر بوده‌است که ۲۶ درصد دانشجویان در دانشگاه‌های دولتی، ۱۵/۵ درصد دانشجویان در دانشگاه پیام‌نور، ۱۲/۸ درصد دانشجویان در مراکز دانشگاه علمی- کاربردی، ۴۳/۷ درصد دانشجویان در دانشگاه آزاد اسلامی و ۲ درصد

محدوده مورد مطالعه

شهر اراک در مختصات جغرافیایی ۴۹ درجه و ۴۲ دقیقه طول جغرافیایی، ۳۴ درجه و ۵ دقیقه عرض جغرافیایی، در فلات مرکزی ایران قرار گرفته است و ارتفاع متوسط آن، ۱۷۵۵ متر از سطح دریا می‌باشد. از نظر طبیعی، فلات فعلی اراک به وسعت ۵۴۰۰ کیلومترمربع است که ۲۴۰۰ کیلومتر آن را جلگه مرتفع اراک و مابقی را ارتفاعات اطراف اراک تشکیل می‌دهد. نقشه ۱ محدوده مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

نقشه ۱- موقعیت محدوده مورد مطالعه

منبع: (Google Map)

۱۳۹۲ استفاده گردید. شاخص‌های مورد استفاده در این مطالعه، شاخص‌های آموزش عالی، مراکز علمی و تحقیقاتی، تعداد مدارس و ... می‌باشد. همچنین از تکنیک‌های تصمیم‌گیری SWOT و PESTLE استفاده شده است.

۴- روش تحقیق

پژوهش حاضر، از نوع توصیفی- تحلیلی و نتایج آن، کاربردی است. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز، از روش مطالعه اسنادی- کتابخانه‌ای و همچنین آمارنامه‌های سازمان‌ها و مراکز مرتبط در سال

ارائه تحلیل SWOT و PESTLE

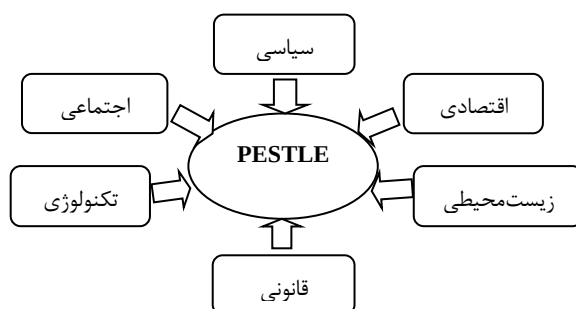
۱- مدل راهبردی SWOT

تکنیک SWOT، ابزاری برای شناخت تهدیدها و فرصت‌های موجود در محیط خارجی یک سیستم و بازشناسی ضعف‌ها و قوت‌های داخلی آن، به منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبرد برای هدایت و کنترل آن سیستم است. به عبارت دیگر، این مدل، یک نوع تجزیه و تحلیل سازمانی است که به سازمان‌ها کمک می‌کند تا بتوانند منابع داخلی خود را در دوره‌های قدرت و ضعف، تجزیه و تحلیل کنند و آنها را در برابر محیط خارجی در دوره‌های فرصت و تهدید، با هم هماهنگ کنند. این روش، بهترین استراتژی برای سازماندهی فضا است (مرادی مسیحی، ۱۳۸۱). نقطه کلیدی این مدل، تجزیه و تحلیل دامنه‌ای از همه جنبه‌های موقعیتی سیستم و در نتیجه، فراهم‌کننده چارچوب

مفیدی برای انتخاب راهبرد است (مبارکی، ۱۳۸۶).

۲- تحلیل PESTLE

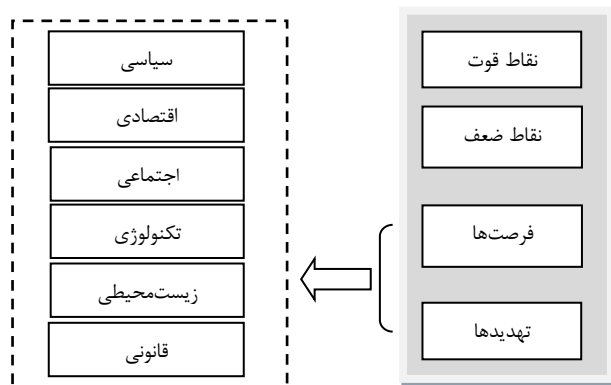
یکی از تحلیل‌های مهمی که امروزه در عرصه ارزیابی جایگاه و موقعیت استفاده می‌شود، تحلیل PEST یا PESTLE است (Chapman, 2010). تمامی سازمان‌ها نیازمند شناسایی فاکتورهای بیرونی در داخل محیط خود هستند تا بتوانند تأثیر بر عملیات را شناسایی کنند؛ ولی سازمان‌ها در بسیاری از موارد هیچ کنترلی بر آنها ندارد، اما مفاهیمی که مورد نیاز است را درک می‌کنند. ابزار بسیار مشهوری برای شناسایی این فاکتورهای بیرونی وجود دارد که تحلیل PESTLE است و می‌تواند مسائل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، تکنولوژی، قانونی و زیست‌محیطی را بررسی کند (www.free-management-ebooks.com).

شکل ۲- تحلیل PESTLE

برای ارزیابی برنامه‌های استراتژیک واحدهای سازمانی استفاده می‌شود.

PESTLE، مخفف عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، تکنولوژی، قانونی و زیست‌محیطی است که

شکل ۳- PESTLE, SWOT Analyses

منبع: (www.jiscinfonet.ac.uk)

با توجه به توضیحات ارائه شده از تکنیک‌های داخلی (نقاط قوت و ضعف) موجود در محدوده مورد استفاده در این تحقیق، در جدول ۱ عوامل مورد مطالعه، ارائه شدند.

جدول ۱- عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف)

نقاط قوت		نرمال کردن	درجه‌بندی	امتیاز وزنی
S1	استقرار صنایع مهم ملی و بین‌المللی در شهر	۰/۱۴۳	۴	۰/۵۷۱
S2	وجود دانشگاه‌های اراک، صنعتی اراک و علوم پزشکی و مراکز آموزش عالی متعدد دیگر	۰/۲۳۸	۴	۰/۹۵۲
S3	موقعیت مناسب ارتباطی شهر	۰/۰۴۸	۲	۰/۰۹۵
S4	وجود زیرساخت‌های مناسب شهری	۰/۱۹۰	۲	۰/۳۸۱
S5	نزدیکی به پایتخت	۰/۰۹۵	۱	۰/۰۹۵
S6	جمعیت فعال زیاد در بخش‌های صنعتی و خدماتی	۰/۱۴۳	۳	۰/۴۲۹
S7	قرارگیری در کریدور ترانزیتی شمالی- جنوبی (راه‌آهن)	۰/۰۹۵	۲	۰/۱۹۰
S8	سهولت دسترسی سایر شهرستان‌ها به مرکز استان (اراک)	۰/۰۴۸	۱	۰/۰۴۸
جمع		۱		۲/۷۶۲
نقاط ضعف		نرمال کردن	درجه‌بندی	امتیاز وزنی
W1	آلودگی هوا	۰/۰۷۱	۲	۰/۱۴۳
W2	وجود اسکان غیررسمی در شهر	۰/۰۳۶	۲	۰/۰۷۱
W3	بافت فرسوده در مرکز شهر	۰/۰۳۶	۱	۰/۰۳۶
W4	مکان‌یابی و توزیع نامناسب کاربری‌ها	۰/۱۰۷	۲	۰/۲۱۴
W5	جمعیت زیاد و کمبود امکانات	۰/۱۴۳	۴	۰/۵۷۱
W6	بیکاری و پیامدهای منفی آن	۰/۱۰۷	۳	۰/۳۲۱
W7	بازيافت نشدن زباله‌های شهری و دفن و دیو آنها	۰/۰۷۱	۲	۰/۱۴۳
W8	رشد افقی و پراکنده شهر	۰/۱۰۷	۳	۰/۳۲۱
W9	خورندگی و ادغام روستاهای حاشیه شهر	۰/۰۷۱	۱	۰/۰۷۱
W10	کمبود زیرساخت‌های فناوری اطلاعات در شهر	۰/۱۷۹	۴	۰/۷۱۴
جمع		۱		۲/۶۰۷

۵- یافته‌های تحقیق

امکان‌سنجی توسعه شهر دانش‌بنیان در اراک با

بهره‌گیری از مدل SWOT & PESTLE

مرحله بعد، شناسایی عوامل خارجی؛ یعنی

فرصت‌ها و تهدیدها است که این موارد را براساس

مدل PESTLE، نسبت به موارد سیاسی،

اقتصادی، اجتماعی، قانونی، تکنولوژی و

زیست‌محیطی می‌سنجیم که به تفکیک، این موارد

در جداول ۲ و ۳ ارائه شده‌اند.

جدول ۲- عوامل خارجی (فرصت‌ها براساس مدل PESTLE)

بخش	فرصت‌ها	نرمال شده	درجه بندی	امتیاز وزنی
سیاسی	PO1 جلب حمایت و توجه بیشتر مسئولان	۰/۰۲۳	۴	۰/۰۹۱
	PO2 توسعه روابط سیاسی کشور با سایر کشورها در زمینه‌های دانش بنیان	۰/۰۳۰	۲	۰/۰۶۱
	PO3 نوآوری در زمینه شهر دانش بنیان در راستای توسعه روابط خارجی	۰/۰۳۸	۴	۰/۱۵۲
	PO4 شفافیت در اقدامات و برنامه‌ریزی‌ها	۰/۰۱۵	۲	۰/۰۳۰
اقتصادی	EO1 فرصت‌های شغلی زیاد در زمینه‌های صنعتی و خدماتی	۰/۰۲۳	۳	۰/۰۶۸
	EO2 تشویق بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری‌ها	۰/۰۳۰	۳	۰/۰۹۱
	EO3 افزایش تولیدات و عرضه و تقاضا	۰/۰۱۵	۱	۰/۰۱۵
	EO4 انگیزه شهرداری‌ها برای درآمدزایی‌های پایدار	۰/۰۳۰	۴	۰/۱۲۱
	EO5 کاهش هزینه‌ها و جلوگیری از هدر رفت منابع	۰/۰۲۳	۳	۰/۰۶۸
	EO6 اقتصاد پایدار و گسترش فرهنگ کارآفرینی	۰/۰۳۸	۴	۰/۱۵۲
	EO7 توسعه رقابت، نوآوری و صنعت خلاق	۰/۰۳۸	۳	۰/۱۱۴
	EO8 تعادل اقتصادی	۰/۰۲۳	۳	۰/۰۶۸
	EO9 توسعه صادرات تولیدات صنعتی	۰/۰۱۵	۲	۰/۰۳۰
اجتماعی	SO1 بالا رفتن کیفیت زندگی و شهرهای قابل زندگی و سرزنده	۰/۰۳۰	۴	۰/۱۲۱
	SO2 برقراری عدالت اجتماعی و توزیع بهینه خدمات	۰/۰۲۳	۳	۰/۰۶۸
	SO3 مدیریت یکپارچه شهری	۰/۰۱۵	۴	۰/۰۶۱
	SO4 بازسازی و توانمندسازی نواحی شهری مسئله‌دار	۰/۰۲۳	۲	۰/۰۴۵
	SO5 خلق جامعه دانایی‌محور	۰/۰۳۸	۴	۰/۱۵۲
	SO6 دسترسی به فناوری‌های ارتباطات جدید برای تمام شهروندان	۰/۰۳۸	۴	۰/۱۵۲
	SO7 ابزارهایی که دسترسی شهروندان به دانایی را آسان‌تر می‌کند	۰/۰۳۰	۳	۰/۰۹۱
	SO8 آموزش و فرهنگ‌سازی شهروندان در استفاده از فناوری‌ها	۰/۰۳۸	۴	۰/۱۵۲
تکنولوژیک و زیرساختی	TO1 اختصاص بودجه‌های کلان برای تحقیقات دانش بنیان	۰/۰۳۰	۴	۰/۱۲۱
	TO2 ایجاد سیستم‌های حمل‌ونقل هوشمند	۰/۰۱۵	۳	۰/۰۴۵
	TO3 توسعه و گسترش فناوری‌های مختلف	۰/۰۳۰	۲	۰/۰۶۱
	TO4 تقویت زیرساخت‌های شهری مرتبط در زمینه دانش بنیان شدن شهر	۰/۰۳۸	۴	۰/۱۵۲
	TO5 توسعه و گسترش اینترنت در سطح شهر	۰/۰۳۸	۳	۰/۱۱۴
	TO6 استفاده از تکنولوژی‌های روز در تأسیسات شهری و به‌روزرسانی آنها	۰/۰۲۳	۳	۰/۰۶۸
قانونی	LO1 اصلاح، بازبینی و به روز شدن قوانین و مقررات	۰/۰۲۳	۳	۰/۰۶۸
	LO2 تصویب قوانین عملیاتی در زمینه شهر دانش بنیان	۰/۰۳۰	۴	۰/۱۲۱
	LO3 خروج از بی‌قانونی و دستیابی به مقاصد روشن و کارآمد	۰/۰۲۳	۲	۰/۰۴۵
	LO4 اضافه شدن قوانین و مسئولیت‌های جدید در امور شهری	۰/۰۱۵	۳	۰/۰۴۵
زیست محیطی	EnO1 عدم وابستگی به صنایع مضر و آسیب‌رسان به محیط‌زیست	۰/۰۳۸	۴	۰/۱۵۲
	EnO2 فرهنگ‌سازی شهروندان برای حفظ فضاها و طبیعت و محیط‌زیست شهری	۰/۰۲۳	۴	۰/۰۹۱
	EnO3 کاهش آلودگی‌های زیست محیطی، صوتی و بصری	۰/۰۳۰	۳	۰/۰۹۱
	EnO4 حفاظت از محیط‌زیست و ارتقای کیفیت محیط	۰/۰۲۳	۲	۰/۰۴۵
	EnO5 گسترش فعالیت‌های NGOها	۰/۰۳۰	۴	۰/۱۲۱
	EnO6 ایجاد تعادل اکولوژیک	۰/۰۱۵	۳	۰/۰۴۵
جمع		۱	-	۳/۲۸۸

جدول ۳- عوامل خارجی (تهدیدها براساس مدل PESTLE)

تهدیدها	نرمال شده	درجه بندی	امتیاز وزنی
سیاسی	PT1	مشارکت پایین دولت در به نتیجه رساندن پروژه‌ها	۰/۰۵۳
	PT2	تغییرات در کابینه دولت و اثرگذاری بر طرح‌ها	۰/۰۳۵
	PT3	سیستمی و یکپارچه نبودن هیأت دولت در تصمیم‌گیری‌ها	۰/۰۵۳
	PT4	قطع رابطه با کشورهای خارجی	۰/۰۷۰
اقتصادی	ET1	بیکاری یا کم‌کاری شهروندان کم‌سواد	۰/۰۷۰
	ET2	بالا رفتن تورم به دلیل تقاضای زیاد در نتیجه سرمایه‌گذاری‌های شهری	۰/۰۵۳
	ET3	کاهش رشد و توسعه در اثر به‌روز نشدن دانایی جامعه	۰/۰۸۸
	ET4	وابستگی اقتصادی در صورت بومی نشدن دانش	۰/۰۵۳
اجتماعی	ST1	تأثیرات جهانی شدن بر شهرها و اثرات فرهنگی	۰/۰۵۳
	ST2	کم‌رنگ شدن برخی آداب و رسوم فرهنگی	۰/۰۱۸
	ST3	انزوای برخی افراد کم‌سواد جامعه در اثر پیشرفت تکنولوژی‌ها	۰/۰۷۰
تکنولوژی	TT1	کارآمد نبودن زیرساخت‌های تکنولوژیکی	۰/۰۷۰
	TT2	کمبود و عدم کفایت فناوری‌های لازم در شهر	۰/۰۸۸
	TT3	عدم تطابق فناوری‌ها با سطح سواد شهروندان	۰/۰۵۳
قانونی	LT1	کم‌اهمیت شدن شهر دانش‌بنیان در تصویب قوانین	۰/۰۳۵
	LT2	اجرا نشدن قوانین مربوطه	۰/۰۷۰
	LT3	عدم یکپارچگی در قوانین و مقررات	۰/۰۵۳
زیست‌محیطی	EnT1	برهم خوردن اکوسیستم منطقه به دلیل دخالت در محیط طبیعی	۰/۰۱۸
	EnT2	استفاده نامتعادل از منابع و معادن	۰/۰۳۵
جمع			۲/۹۶۵

با توجه به نتایج به‌دست آمده از به‌کارگیری دو تکنیک مورد استفاده در پژوهش حاضر، امتیاز حاصل از نقاط قوت و فرصت‌های موجود، از ضعف‌ها و تهدیدها بیشتر است؛ بنابراین نتیجه می‌گیریم که شهر اراک دارای شرایط مناسبی است و با برنامه‌ریزی‌ها و راهبردهای دقیق می‌تواند از وضعیت بالقوه به بالفعل تبدیل شود.

اکنون با توجه به فهرست کردن نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، راهبردهای مورد نظر را از برخورد این عوامل به‌دست می‌آوریم و چهار راهکار ST, SO, WT, WO تدوین می‌شود.

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

امروزه در دنیا شاهد رشد و پیشرفت دانش در زمینه‌های مختلف هستیم. در دهه‌های اخیر نیز مبحث دانش وارد مباحث شهری شده است و با عناوینی چون:

شهرهای دانش‌بنیان یا دانایی‌محور مطرح می‌شود. از نمونه‌های موفق شهرهای دانایی‌محور در دنیا می‌توان به مونترال، مونیخ، استکهلم و بارسلونا، اشاره کرد که در این زمینه تجربه‌های فراوانی دارند. در پژوهش حاضر با توجه به بررسی‌های صورت گرفته از طریق مطالعه منابع مرتبط با شهر دانش‌بنیان و آمارهای موجود از شهر اراک و همچنین شناسایی وضعیت موجود شهر و استخراج عوامل درونی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) با بهره‌گیری از تکنیک‌های SWOT و PESTLE، به‌منظور دستیابی به راهبردهای مورد نظر اقدام شد. نتایج نشان دادند که شهر اراک ظرفیت‌های تبدیل شدن به شهر دانش‌بنیان را دارد که با استفاده از نقاط قوت باید به کاهش اثرات نقاط ضعف اقدام کرد و با استفاده از فرصت‌ها، تهدیدها را کاهش داد. راهبردهای ارائه شده در این پژوهش نیز بر مبنای همین اصول هستند که در جدول ۴ بیان شده‌اند:

جدول ۴ - راهبردهای ارائه شده در راستای توسعه دانش بنیان در شهر صنعتی اراک

راهبردهای WO	راهبردهای SO
WO₁: به کارگیری بنیادهای علمی و تحقیقاتی برای رفع مشکلات و مسائل شهری WO₂: خلاقیت و نوآوری در فعالیتهای دانش بنیان برای به کارگیری نیروی فعال جامعه WO₃: گسترش فعالیتهای آموزشی برای ارتقای افراد جامعه WO₄: بهره گیری از دانش روز به منظور ارتقای زیرساخت ها و سیستم های شهری.	SO₁: توسعه و بهبود ارتباط بین مراکز علمی و تحقیقاتی با صنعت SO₂: ارتقای زیرساخت های شهری با جذب سرمایه گذاری ها در راستای توسعه شهر دانش بنیان SO₃: گسترش فعالیتهای NGO ها در زمینه های حفاظت از محیط زیست شهری SO₄: ارتقای تولیدات صنعتی بر مبنای خلاقیت و متکی بر دانش به منظور رقابت در بازار SO₅: جلب مشارکت اجتماعی به منظور دستیابی به جامعه دانش محور.
راهبردهای WT	راهبردهای ST
WT₁: سرمایه گذاری هایی برای بهبود زیرساخت های فناوری اطلاعات WT₂: جلب اعتماد و مشارکت شهروندان به منظور حل نواحی مسئله دار شهر WT₃: به کارگیری دانش روز مدیریت شهری برای حل مسائل آلودگی هوا و پسماندها و ... WT₄: فرهنگ سازی و آموزش شهروندان.	ST₁: جلوگیری از انزوای شهروندان کم سواد با بهره گیری از فعالیتهای مراکز آموزش عالی ST₂: جلوگیری از قطع ارتباط با کشورهای خارجی با ایجاد خلاقیت و کیفیت در تولیدات صنعتی ST₃: استفاده از موقعیت استراتژیک شهر به منظور جلب توجه مسئولان بالادست ST₄: استفاده از بنیادهای علمی دانشگاه ها در زمینه های حفظ فرهنگ، محیط زیست و کارآفرینی و صنعت پاک.

۷- منابع

ایجاد شهرهای دانش در ایران: فرصت ها و چالش ها. اولین

همایش ملی جغرافیا، شهرسازی و توسعه پایدار، تهران.

زیاری، کرامت الله. (۱۳۸۳). مکتب ها، نظریه ها و مدل های برنامه ریزی منطقه ای. یزد: انتشارات دانشگاه یزد.

قوامی فر، عاطفه؛ بیگ، لیلا. (۱۳۸۷). ارائه مدل استراتژیک مدیریت دانش در ایجاد و توسعه شهرهای دانش بنیان.

ششمین کنفرانس بین المللی مدیریت، تهران.

کریمی، جعفر؛ جمالی نژاد، مهدی. (۱۳۹۰). شاخص های توسعه جامعه دانش محور در شهر اصفهان. دومین همایش ملی مدیریت پژوهش و فناوری، تهران.

کریمی، جعفر؛ جمالی نژاد، مهدی؛ فهمیده عمادی، مریم؛ کاووسی، حمزه. (۱۳۹۲). تدوین راهبرد اساسی ایجاد شهر دانش محور در کلان شهر اصفهان در راستای ایجاد اقتصاد فعال دانش بنیان. همایش ملی مدیریت بازرگانی با محوریت: کسب و کارهای کارآفرینانه و اقتصاد دانش بنیان، رامسر.

اخوان، امیر ناصر؛ معتمدی، آرمان. (۱۳۹۳). ولایت بندی عوامل بحرانی موفقیت توسعه محصول جدید در شرکت های دانش بنیان مستقر در شهرک علمی و تحقیقاتی اصفهان. اولین همایش ملی حسابداری، حسابرسی و مدیریت، اصفهان.

اکبرزاده، نجمه؛ شفیع زاده، احسان. (۱۳۹۱). بررسی نقش دولت در بهبود روند ایجاد و توسعه کسب و کارهای دانش بنیان. فصلنامه تخصصی رشد فناوری، ۹ (۳۳).

امامی، محمدرضا؛ سعیدی، معصومه سادات. (۱۳۸۸). نقش دانشگاه ها در رسیدن به افق چشم انداز ۱۴۰۴ و یک جامعه دانش محور. مجله کار و جامعه، شماره ۱۱۰، ۵۸-۶۳.

خوارزمی، امیدعلی؛ نصرآبادی، حمیده؛ منتظریان، وحیده. (۱۳۹۲). ارزیابی ارتباط سطح ملی و محلی در جهت

- urban development experience. *Cities*, 25(2), 63-72.
www.astp.ir.
www.free-management-ebooks.com.
www.jiscinfonet.ac.uk.
www.miec.ir
www.theworkfoundation.
- کیانی، اکبر؛ بزی، خدارحم؛ اسماعیل‌زاده، علی. (۱۳۸۹). بررسی جایگاه توسعه پایدار در توسعه دانش‌بنیان شهری. نخستین همایش توسعه شهری پایدار، تهران.
 گزارش اقتصادی استان مرکزی. (۱۳۹۰). *اطلس آموزش عالی استان*. دفتر اجتماعی استانداری مرکزی.
 مبارکی، امید. (۱۳۸۶). *برنامه‌ریزی فضایی شهرستان ملکان*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان.
 مرادی مسیحی، وراز. (۱۳۸۱). *برنامه‌ریزی/استراتژیک در کلان‌شهرها*. تهران: انتشارات پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
 ناصری، علی؛ قوامی‌فر، عاطفه. (۱۳۸۶). *ارائه متدولوژی و مدل منسجم/ایجاد و توسعه شهرهای دانش‌بنیان*. اولین کنفرانس بین‌المللی شهر الکترونیک، تهران.
 نبی‌پور، ایرج. (۱۳۹۲). *شهر دانایی راهنمایی برای سیاست‌گذاران توسعه شهری*. بوشهر: انتشارات دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر.
- Chapman, A. (2010). *SWOT analysis method and examples, with free SWOT template*.
 Ergazakis, K., Metaxiotis, K., & Psarras, J. (2004). Towards knowledge cities: conceptual analysis and success stories. *Journal of knowledge management*, 8(5), 5-15.
 Ergazakis, K., Metaxiotis, K., Psarras, J., & Askounis, D. (2006). A unified methodological approach for the development of knowledge cities. *Journal of Knowledge Management*, 10(5), 65-78.
 Lee, N. (2007). *Ideopolis: Knowledge City-regions: Distinctiveness and Cities-Beyond'find and Replace'Economic Development?*. Work Foundation.
 Yigitcanlar, T. (2011). Knowledge-based urban development processes of an emerging knowledge city: Brisbane, Australia. *ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 8(1), 53-67.
 Yigitcanlar, T., O'connor, K., & Westerman, C. (2008). The making of knowledge cities: Melbourne's knowledge-based